

REPÜLŐGÉP ÉS MŰVÉSZET

Franciaországban a gép-romantika a levegőben lóg. „Levegőben“ — a szó szoros értelmében. Másutt beszélnek róla, „izmus“-okat gyártnak a masinával kapcsolatban. A franciák a romantikát és az izmusokat futni hagyják az utcán. Ők maguk pedig repülnek, vagy csinálják, esetleg csak eladják a repülőgépeket. Húsz évvel ezelőtt a Salon des Humoristes karcolatái közt még az a rajz váltotta ki a legtöbb kacagást, amelyik a boulevardok és repülőgép viszonyát magyarázta. A polgár fogyasztja a feketét és a légi pilóta dobja le hozzá — mondjuk — a kockacukrot. Azóta a helyzet mégis más lett. A mosoly kevesebb, a repülőgép sokkalta több. A Salon des Humoristes maga is inkább csak emlék. Valóságban pedig épúgy megvan a repülőgépeknek az ősi tárlatuk, mint az akadémikus festményeknek. Le Corbusier és társai már úgy tervezik a vízparti villákat, hogy a garázs mellett ott van a „hydravion“ hangárja is. A gazdag Romeo, amennyiben Júliának éjjeli szerenádot ad, ezt inkább a szférákból küldi, mint az erkély alól.

Gépipar, gép-filozófia, masiniszta-művészet azonban szorosan együtt halad. Az első a fellegekbe küldi a madarait, az utóbbi kettő belekapaszkodik a repülőgép uszályába. Valamennyi fölött ugyanaz az égbolt: az új gép-romantika horizontja. Az „Oiseau Bleu“, vagy Illés szekere? Mindegy. A Champs-Élysées felett hatszáz méter magasságból a pilóta és a próféta ugyanazt látja. Rózsaszínű báli belépek gomolyognak a levegőben. Lihegő

emberek lélekzete és a mosoly országa: mind ezüstfelhővé változik.

A repülés romantikája a közösség-érzésben gyökerezik. Célja ma is ugyanaz, mint száz évvel ezelőtt volt. El, el innen azokra a boldogabb vidékekre, melyekben ősi nyugalom van. Eukaliptuszok, aranypart, narancsillat. Az exotikus film — à la Cain — most az, ami Delacroix volt a Cain idején. Szenvedélyes ábrándok keleti célpontja. Szín, tűz, forró vér. Az író pedig, akinek regényét a Goncourt-díj piros szalagjával övezik, maga is ültetvényes valamely francia gyarmaton. Kávét ültet és kaucsukfák nedvét sajtolja. Előbbivel a képzőművészek, utóbbival az autókerekek romantikáját szolgálja.

Itt is úgy van azonban, Franciaországban, hogy a repülőgépipar jóval előtte száguld a gyalogjáró művészetnek és az autón siető művészetfilozófiának. Íme: Yvanhoé Rambosson, a repülés esztetikusa évekig hirdette az aviatika sugallatát, míg felrázta a francia művészeket. És végre sem értik meg. Főleg a festők, a szobrászok, az igazi „art monumental“ nem érti őt.

Az első kiállítás, ami a repülőgép és a művészet közös jelszava alatt nyílt meg Párizsban, biztos jele annak, hogy a művésztömeg nem érti az új prófétát. Miért? A Musée des Arts Décoratifs, mint színtér, az elegáns szállodák a közelben, a nagy tradíciók a szomszéd pavillonban, nem könnyű a motort begyujtani. Talán ez az, amiért az első „art aeronautique“ kiállítástól nem kaptunk repülő-sokkot.

A dolog félig muzeális hangulatú, félig az egyhelyben puffogó motor menetsebességét példázza. Más a kultúrhistoria és más a mai gép-revolúció. Nehéz őket közös nevezőre hozni.

Az, ami régi emlék, itt mindig gyermekesen együgyű. Hiába rajzolta meg J. B. Huet a régi Jony szövödműhelyei részére néhány rajzlapon rokokó terveit. Szépek a pásztorjátékos hölgyek, a csevegő márkik, a luftballónok külön is szépek a versaillesi légben, de a kettő együtt? Nem is lett belőlük se-lyembrokát.

Az embernek egyáltalában az az ér-zése e sok régi emlék közt, hogy a Montgolfier, a Lunardi és egyébfajta repülések többet jelentettek a francia manufacturáknak és a pénzüciának, mint a közlekedésnek. A cirkuszas repülések annyi részjegy-kibocsátással jártak, mint manapság egy szép városi kölesön. Sort álltak érte a márkik és a vicemtesek. Utána jöttek azután az „emléktárgyak”. Pálinkáspalackok fel-fűjva. Tányérok rossz mázzal, de szépen festett pagodával és kosár-hajóval a máz felett. Bronz-óra, ami olyan, mint egy légben úszó elefánt. Utálatos, de üti az órákat. A mult század hetvenes éveit hímzett mellényeken, kesztyűkön, sálokon — a romantika édes se-lyemszálaival elbeszélve.

Az egész helyzetképet talán egy fő-lényes angol karikaturista látta leg-tisztábban. Ő egy nőt rajzolt meg, aki a léghajós-kor lázában ég. Piros arca van, lángvörös blúza és hupikék szoknya. Ez a szoknya fel van fűjva, ke-rek, mint egy óriásballon, lebeg, mint egy elefánt és alá van írva: „The equilibrium.” Egy nő, akit a saját felfűjt nehezékei tartanak a föld felett. John Bull röviden és velősen jellemzi a pol-gárkirályság társadalmát.

Egyébként a helyzet ma is az: a pol-gárt izgatja a repülés, az iparművésze-tet érdekli, a művészt hidegen hagyja. Egyetlen hősemlék-kiállítás sem nyuj-tott annyi lapos, érzéketlen obeliszket, mint ennek a kiállításnak kegyeleti ré-sze. A tengerbe zuhant pilóták arca belevésődik a kortársak szívébe, de a

gipszmodelleken ezek az arcok unal-masak, mint Gilette úr arcképe a bo-rotvapengék dobozain. A francia köz-épitési hatóságokban, még a meteoroló-giai intézetben is van koncepció. Re-pülőtér-pályázat, világítótorony-meg-oldás, aviatikai hangártelep kereste-tik. De a művészek csak obeliszkeket tudnak szállítani.

Mint más évszázadokban, úgy most is, sokkal fürgebbek az iparművészek. Ők a divatot szolgálják, a hullámokkal úsznak, ők repülni akarnak. És ez tel-jes mértékben sikerül is. Képzelmük el:kétszáz méter hosszú csarnokban min-den tárgy repülésre kész. Szőnyegek mustrái és függönyök „lebegő” díszei a repülők. Olyan régi, tisztes manu-factura, mint a beauvaisi gobelinmű-hely szintén az új sportot űzi: egy sza-bályos XVI. Lajos-fotelen sisakos re-pülő arca van a hátlapba szőve. És jobbról-balról minden a repülőgépre emlékeztet: órák, karkötők, asztali-díszek, vázák. A paliszander-hálószoba intarziája felhőket ábrázol, a fémcső-bútor fésülködő-asztala csak a zászló-intést várja, hogy úrnőjét a csatornán átvigye. Legfurcsább talán az egész repülőosztagnak egy alumíniumvázis zongora. Schubertet játszanak rajta, de fémlábakkal és vitorlázó pedállal száll a jövőbe. Nincs több köze az aviatikához, mint az „éléphant colos-sal”-nak volt a Montgolfier füvérekhez. De a korszellem őt is a levegőbe emeli.

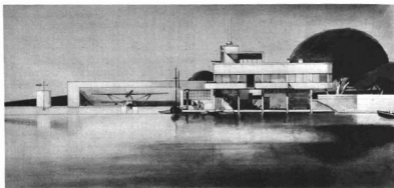
Egyáltalában: az egész francia men-talitáshoz nagyon közeljár ez a pehely-súlyú művészet. Az életnek kecses, könnyedén kifomált mozgása, a vonalvezetés élanja, a merész kezdés ika-ruszi öröme — ez a repülőlélek és a gall lélek közös vonása. A gyermekek az iskolában rendszeresen ápolják az aeronautikát, legalább a rajzórakon. Száz meg száz színes gyermekrajzot látni itt, amint ujjonganak a piros és kék léghajókon, amint balkónról nyuj-togatják a saját képesfelüket a repülő-gépek után, amint hitetlen megfestik az óceánrepülők diadalmenetét a vá-rosházára, aláírva büszkén: „En láttam Costes és Bellonte urakat.” A gyerme-

kek... igen, ők azok, akiknek ez a világ nem okkult erők játéka lesz, hanem élő energia-kút. Nem romantika, hanem tiszta adottságok, pontosan körülhatárolt életformája.

A gyermekek... ők az igazi művészei az aeronautikának. Továbbá a pilóták, akik meghaltak, mert szerettek. Ők is gyermekek s hogy milyen nagy gyerekek, ezen a kiállításon be is vallották. Egy üvegszekrény: tele baba-

fétisekkel. Repülők akasztják maguk mellé babonából. Baker kisasszony, miss France, csipkében, selyemben. És egy baba, egyszerű kis fejkendős parasztlány, akit a tengeren úszva találtak meg. Sem ember, sem aluminiumváz, sem olaj. Csak egy piros pont a tengeren. Csak a baba. Modern Ulyssesek művészete ez, a halál mosolyával az arcukon.

NÁDAI PÁL

PIERRE LOT: VIZI REPÜLŐGEPHANGAR